

ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΓΚΑΛΙΝΙΚΗ (επιμ.), «Ω, φιλότατη Τζουμαγιά!», 100 χρόνια από την ομηρία των κατοίκων της Ηράκλειας Σερρών 1916-2016, έκδοση του Πολιτιστικού Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Δήμου Ηράκλειας, Θεσσαλονίκη 2016, σ. 141, ISBN: 978-618-82787-0-7

Ξαφνιάζει ευχάριστα η έκδοση με τίτλο «Ω φιλότατη Τζουμαγιά» του Πολιτιστικού Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Δήμου Ηράκλειας. Όχι μόνο για τον ελκυστικό τίτλο, την προσεγμένη εκτύπωση και το ωραίο σκληρό εξώφυλλο. Αλλά και για την διάταξη της ύλης, το άγνωστο υλικό που προσκομίζει, την «αγάπη» για τον τόπο που εκπέμπει.

Για το περιεχόμενο μας προοιδιαίνει βέβαια ο υπότιτλος «100 χρόνια από την ομηρία των κατοίκων της Ηράκλειας Σερρών 1916-2016». Μια επετειακή έκδοση ως υπόμνηση και παρακαταθήκη για το μέλλον, που εμπνεύστηκε και υλοποίησε μια ομάδα νέων ανθρώπων της σημερινής Τζουμαγιάς; Ασφαλώς ναι, αλλά όχι μόνο. Όπως κάθε εμπνευσμένη προσπάθεια έτσι και εδώ το βιβλίο των 141 σελίδων μεγάλου μεγέθους (Α4) ξεπέρασε τις αρχικές φιλοδοξίες των εμπνευστών του. Αυτονομήθηκε, απέκτησε δική του υπόσταση και ακτινοβολεί πέρα από τα στενά τοπικά όρια. Μέρος της λάμψης του οφείλεται ασφαλώς στη δουλειά της επιμελήτριάς του, της Στυλιάνας Γκαλινίκη. Η επιμελήτρια παρέθεσε οκτώ διαφορετικές ενότητες, διατηρώντας την αυτονομία του περιεχομένου τους, το ύφος των επί μέρους συγγραφέων, και ταυτόχρονα τις συγκόλλησε με ένα ευρηματικό τρόπο, με εντυπωσιακές δισέλιδες παρένθετες φωτογραφίες και σύντομους περιεκτικούς τίτλους, όπως Τζουμαγιά «πόλις φαντασμαγορική» (κεφ. 1), Τζουμαγιά των πολέμων (κεφ. 2), Ομηρία το τέλος της μικρής μας πόλης (κεφ. 3), Τζουμαγιά, θλιβερή παραγωγούπολη (κεφ. 4), Ηράκλεια, πόλη «χάρμα ιδέσθαι» (κεφ. 5), Η ζωή ως εφήμερη λήθη (κεφ. 6), Οικογενειακά ενθύμια της ομηρίας (κεφ. 7), Ομηρία και τόποι της μνήμης (κεφ. 8). Θα σταθώ ιδιαίτερα στο κεφ. 7, που δίνοντας τον λόγο σε ανθρώπους που δρουν και κατοικούν σήμερα στη Ηράκλεια, πρόσθεσε μια αναζωογονητική φρεσκάδα στον τόμο. Μέσα από σύντομα κείμενα ο Χρήστος Σαμαράς, ο Κωνσταντίνος Πούλιος, ο Βασίλειος Νικόλτσιος, η Αικατερίνη Τασίκα-Κούσιου, ο Αθανάσιος Πέρδος και η Ζωή Πόπη-Τσιώτσιου αφηγούνται σε πρώτο πρόσωπο αναμνήσεις από το στενό οικογενειακό και φιλικό τους περιγύρο. Αυτή η ομηρική είσοδος των ντόπιων στο βιβλίο, το ότι τους δίνεται το βήμα να παρέμβουν, να μιλήσουν και αυτοί, εκτιμώ ότι είναι από τις ευτυχέστερες στιγμές του βιβλίου. Η μετάφραση μιας βιωματικής αφήγησης του Μήτσου Χίντζου σε μια αγγλόφωνη έκδοση του 2002, που αναφέρεται στην εμπειρία του από την ομηρία (σελ. 75), εντάσσε-

ται στο ίδιο πλαίσιο. Στην ίδια λογική και οι σύντομες παρεμβάσεις των Αθανασίου Βελιγρατλή και Δημητρίου Τασίκα. Αλλά και η παράθεση από την Δήμητρα Καζινέρη (στο κεφ. 8) των ενεργειών μέσω των οποίων ο Σύλλογος προσπάθησε να αναδείξει και να περισώσει την μνήμη των γεγονότων του 1916, έρχεται να «δέσει» κατά κάποιο τρόπο την κεντρική ιδέα της έκδοσης: διάσωση, διαφύλαξη, ερμηνεία των γεγονότων και εν τέλει ενίσχυση της συλλογικής μνήμης.

Το πλούσιο φωτογραφικό υλικό με τις ευρηματικές λεζάντες (για παράδειγμα ο καλοντυμένος Τζουμαγιώτης ή οι περιποιημένες Τζουμαγιώτισσες) θα μπορούσε να προσδώσει στον τόμο τα χαρακτηριστικά ενός λευκώματος. Όπως και τα έγχρωμα και ασπρόμαυρα σχέδια του Βασίλη Νικόλτσιου, που εικονογραφούν εξαιρετικά τον τόμο αναφερόμενα τόσο στον Μακεδονικό Αγώνα, όσο και στην μακρά πορεία του εκπατρισμού. Ειδικά το σχέδιο της σελ. 118, με την οικογένεια Νικόλτσιου να πεζοπορεί προς την εξορία σ' ένα χιονισμένο δρόμο, με την σοβαρότητα και την ανησυχία στις εκφράσεις των γονέων (που μας κοιτούν κατάματα), και τον μικρό γιο να κρατά σφικτά στο χέρι του μια χιονόμπαλα, ως μια αισιόδοξη προσθήκη, ένα μικρό χαμόγελο στη γενικότερη καταχνιά, είναι εικόνα που δεν ξεχνιέται εύκολα.

Η ενσωμάτωση όμως στον τόμο τεσσάρων κεμένων, προϊόντα της αγάπης για τον τόπο τους ισάριθμων Τζουμαγιωτών, μας απομακρύνει από τον βιαστικό χαρακτηρισμό του τόμου ως ένα απλό λεύκωμα, μια παράθεση δηλαδή σχολιασμένων εικόνων. Εδώ έχουμε κάτι ουσιαστικότερο. Μια προσπάθεια ιστοριογραφικής καταγραφής, εμβάθυνσης και ερμηνείας, ασύμμετρης σε ορισμένα σημεία, παρόλα αυτά συνειδητής και φιλότιμης. Μια προσπάθεια πέρα από τα συνήθη όρια επετειακών τοπικών εκδόσεων, που παρά τον σύντομο χρόνο προετοιμασίας της, μοιάζει να ήταν «έτοιμη» από καιρό.

Ο Βασίλειος Νικόλτσιος αφηγείται, την, άγνωστη στο ευρύ κοινό, μάχη που διεξήχθη στην «έρμη Τζουμαγιά» στα μέσα Οκτωβρίου 1916 μεταξύ του συμμαχικού και βουλγαρικού στρατού και την επανακατάληψή της από δύο βρετανικές ταξιαρχίες. Συμπληρώνει την αφήγηση του με σπάνιες φωτογραφίες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας χάρτης που παραθέτει και απεικονίζει τη διάταξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων και ταυτόχρονα δίνει πληροφορίες για το οικιστικό απόθεμα της Τζουμαγιάς πριν την καταστροφή. Εκτιμώ ότι ο χάρτης αυτός θα αποτελέσει για μελλοντικούς ερευνητές πηγή άντλησης πολύτιμων πληροφοριών.

Ακολουθεί το κείμενο της Ελένης Πασχαλιά, που στηρίζεται στις αφηγήσεις του πατέρα της Ιωάννη Πασχαλιά. Πυκνό σε στοιχεία, γλαφυρό και συνάμα παραστατικό το κείμενο απηχεί το βίωμα ενός μικρού

παιδιού, που σύρθηκε στην ομηρία, επέστρεψε μέσα από αντίξοες συνθήκες και μέσα από τις αναμνήσεις ενός ενήλικα ξαναζωντανεύει την επίμαχη περίοδο. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι αναμνήσεις του Ιωάννη Πασχαλιά δεν είναι πλέον προσωπικές, αλλά μέρος της συλλογικής ταυτότητας των νεότερων Τζουμαγιωτών.

Η Στυλιάνα Γκαλινίκη συμμετέχει στο τμήμα αυτό του βιβλίου με μια ενδελεχή μελέτη υποστηριζόμενη από πολλές υποσημειώσεις και έρευνα στην εφημ. *Μακεδονία* της εποχής, τα *πρακτικά της Βουλής* και άλλες πηγές. Συνοψίζει τα της επιστροφής των ομήρων σε τέσσερις διαφορετικές αποστολές, οργανωμένες σ' έναν βαθμό από τους ίδιους. Εμβαθύνει στο ζήτημα της περίθαλψης των παλιννοστούντων και περιγράφει μ' έναν επιδέξιο τρόπο την αισιοδοξία της κοινότητας Τζουμαγιάς, που αν και εγκατεστημένη ακόμη σε ξύλινες παράγκες, που πνίγονταν στα λασπόνερα κάθε φορά που ο Στρυμόνας «φούσκωνε», προσκαλούσε, το 1923, τους επισκέπτες στην «μεγάλη εμπορική πανηγυρι ζώων» που θα λάμβανε χώρα εκεί, ως μια αναβίωση του ξακουστού προπολεμικού πανηγυριού της.

Τέλος η γράφουσα προσπάθησε να αναδείξει ότι η ομηρία των Τζουμαγιωτών, η παλιννόστηση και η ανοικοδόμηση της Νέας Ηράκλειας υπήρξαν ένα αδιαίρετο τρίπτυχο. Ειδικότερα περιγράφονται οι διεκδικήσεις για την στέγαση, οι διαδικασίες χάραξης και διανομής των οικοπέδων και ανέγερσης των ομοίμορφων «βενιζελικών» σπιτιών. Κτίρια που διέφεραν μορφολογικά τόσο από τα υπόλοιπα αγροτικά και προσφυγικά σπίτια της περιοχής, όσο και από αυτά της υπολοίπου Ελλάδας, μεταφέροντας ένα «άρωμα» κεντροευρωπαϊκής κηπούπολης στην καρδιά του Σερραϊκού κάμπου.

Θα ισχυριζόμουν εν κατακλείδι ότι ο τόμος «Ω φιλάτη Τζουμαγιά», αποπνέει τη γλυκιά σύνδεση, των κατοικούντων, των καταγομένων και των παροικούντων, μ' αυτήν. Μια σύνδεση έμπλη συναισθημάτων και γενικευμένης περηφάνιας. Μια σύνδεση που θα πρέπει να αποκτήσει και άλλο βάθος, εύρος και διάρκεια.

Θερμά συγχαρητήρια στους Α. Ζιώγα, Αν. Τασίκα, Δ. Καζινέρη, Α. Τασίκα-Κούσιου, Γ. Κοκόζη, Ι. Κουμλελή, Ε. Λαγκάζαλη, μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων Δήμου Ηράκλειας, που πήραν την πρωτοβουλία να ανοίξουν αυτό το «παράθυρο» στην αυτογνωσία. Συγχαρητήρια στους συντελεστές του έργου που το διαμόρφωσαν και στη δημοτική αρχή που το χρηματοδότησε.

Λίλα Θεοδωρίδου-Σωτηρίου